

A Magyar Tudományos Akadémia könyvtára a rendszerváltástól napjainkig

The Library of the Hungarian Academy of Sciences from the Change of Regime to the Present

Molnár Andrea

tudományos titkár, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, Budapest
molnar.andrea@konyvtar.mta.hu

Absztrakt

Az Akadémiai Könyvtár az 1980-as évek végén jól felszerelt, modern könyvtár volt kiegyensúlyozott gyarapítási ráfordítással, korszerű számítástechnikai felszereltséggel, bibliográfiai szolgáltatásokkal, és a legjelentősebb magyarországi tudományos szakkönyvtárnak számított. Az 1990-es években elvesztette irányító szerepét az intézeti könyvtárak felett, és súlyos pénzügyi nehézségekkel szembesült. Az akadémiai intézethálózat átszervezésével 2012-től a könyvtár új feladatokat kapott, és visszanyerte kiemelkedő tudományos szakkönyvtári szerepét: építi és működteti a nemzeti tudományos bibliográfiát, ellátja a tudományos tartalomszolgáltatás feladatait az Elektronikus Információs Szolgáltatás Nemzeti Programban. Tudományometriai elemzéseket végez, adatbázisokat épít, a hazai kutatástámogatás központi intézménye. Különgyűjteményeiben nemzeti és nemzetközi kulturális örökséghez tartozó kincseket, hagyatékokat és adományokat őriz, ezeket kiállításokon mutatja be, kiadványokban jelenteti meg.

Abstract

By the late 1980s, the Library of the Academy had become a well-equipped, modern facility with a balanced acquisition budget, state-of-the-art computer equipment, and bibliographic services. It was widely regarded as the most significant specialized scientific library in Hungary. However, in the 1990s it lost its leading role to the research institute libraries and faced serious financial difficulties. Following the reorganization of the academic institute network in 2012, the library was assigned new responsibilities and resumed its prominent position as a specialized scientific library. It now builds and operates the national scientific bibliography and provides scientific content services within the Electronic Information Service National Programme. It conducts scientometric analyses, builds databases, and serves as the central institution for supporting domestic research. Its special collections preserve treasures, bequests, and donations belonging to the national and international cultural heritage, which are displayed in exhibitions and published in various publications.

Kulcsszavak: könyvtártörténet, az MTA története, intézménytörténet

Keywords: library history, history of the Hungarian Academy of Sciences, institutional history

A rendszerváltás évei

Az 1980-as évek második fele sikeres időszakot jelentett az Akadémiai Könyvtár számára. A maga 2 milliós állományával, kiegészülve a kutatóintézetek több mint 1,5 milliós állományával, a legjelentősebb magyarországi alapkutatási és általános tudományos könyvtári gyűjteménynek számított. Az intézmény 1988-ban – a Kézirattárat és Régi Könyvek Osztályát, a Keleti Gyűjteményt és az Akadémiai Levéltárat továbbra is az MTA székházában hagyva – új épületet kapott, amelyet a székház mögötti akadémiai bérházból alakítottak ki egy modern könyvtár minden kellékével. Koordinálta és szakmailag felügyelte az akadémiai intézeti könyvtárak munkáját, országos viszonylatban is kiemelkedett gépesítésével és az informatikai lehetőségek kihasználásával. Élén járt a tudományos kutatók számára való szolgáltatások biztosításában (mint például a heti szakirodalom-figyelés, idézettségi mutatók készítése, dokumentáció- és bibliográfiakészítés), és itt indultak el a hazai tudomány-metria kutatások és tudományelemzési munkálatok.

De már ekkor jelentkeztek a gazdasági válság jelei: a beszerzésre fordítható keret csökkent, és viták folytak a Magyar Tudományos Akadémia hazai tudánypolitikájában betöltött szerepéről. Az MTA az ötvenes évek óta az ország legfőbb tudományos szerve volt, és egyre határozottabb igény mutatkozott központi szerepének visszaszorítására, a kutatóintézetek autonóm működésének biztosítására és feladatainak újragondolására. Az új akadémiai törvény megalkotása heves vitáktól terhelt hosszú folyamat volt (Kónya 1994, 47–53), és a jogszabályt csak 1994 márciusában, a rendszerváltás utáni első kormányzati ciklus végén fogadta el az Országgyűlés.

Az új törvény hatályba lépéséig az Akadémiai Könyvtár alapvetően a korábbi években kialakult rutin szerint működött, ugyanakkor fontos fejlesztéseket is végrehajtott: 1992-ben bevezették a világszerte terjedőben lévő és kiváló referenciákkal rendelkező Aleph (Automated Library Expandable Program) integrált könyvtári rendszert, 1994-ben a használók számára is elérhetővé vált az MTA új számítógépes katalógusa, az OPAC (Online Public Access Catalog), elkezdték gépesíteni a kölcsönzési nyilvántartást és a folyóirat-állományt. Mind az állomány gyarapodásának mértéke (évente átlagosan mintegy 40 000 dokumentum), mind a látogatók számának növekedése, különösen a hallgatók körében megmutatkozó népszerűség jól mutatta a könyvtár fontosságát. 1992-ben a könyvtár munkatársai a közalkalmazotti törvény hatálya alá kerültek, ami stabil alkalmazási feltételeket adott számukra.

Az új akadémiai törvény nem, de az 1994 őszén elfogadott Alapszabály és az 1995 májusában jóváhagyott Ügyrend röviden érintette a könyvtárat. Az Alapszabály értelmében a könyvtár felügyeleti szerve a Vezetői Kollégium állandó bizottságaként működő Könyvtári Bizottság lett, amely „ellátja az Akadémiai Könyvtár és – az AKT-val¹ együttműködve – az akadémiai kutatóintézetek szakkönyvtárainak szakmai

¹ Akadémiai Kutatóhelyek Tanácsa.

felügyeletét” (Molnár 2022, 112). Ez a korábbiaknál jóval lazább kapcsolatot, kevesebb figyelmet jelentett a könyvtár számára. A kutatóhálózat könyvtáraival való együttműködésről pedig mindössze úgy rendelkeztek, hogy az Akadémiai Könyvtár „az akadémiai kutatóintézetek és támogatott kutatóhelyek könyvtárai részére – igényük szerint – szakmai támogatást nyújt”. E szakmai támogatás mikéntjének kidolgozására végül nem került sor, bár a könyvtár főigazgatója, Rózsa György (1922–2005) is készített rá javaslatot, és az AKT is életre hívott emiatt egy bizottságot.

A könyvtár konszolidációja

Már a főigazgató idős korából következően is régóta időszerű volt a vezetőváltás a könyvtár élén, de ő egyébként is a korábbi éra képviselőjének számított. Rózsa György 36 évig állt a könyvtár élén, 1996 márciusában nyugdíjba vonult. Az 1995 őszén kiírt főigazgatói pályázat nem bizonyult eredményesnek. Az 1996 májusában megválasztott új elnöknek, Glatz Ferencnek sikerült megnyernie a könyvtár élére a kiváló történészt, Engel Pált (1938–2001), az MTA levelező tagját, aki egyébként könyvtárosi végzettséggel és tapasztalattal is rendelkezett.

Engel 1996. július 1-jétől dolgozott az Akadémiai Könyvtárban. Legfontosabb feladata a könyvtár helyzetének megszilárdítása volt az adott lehetőségekhez képest, az akadémiai konszolidációs folyamatokhoz illeszkedve. Ehhez először is a könyvtár szakmai és gazdasági helyzetét kellett felmérnie. A Vezetői Kollégiumnak készített jelentésében úgy ítélte meg, hogy a könyvtár könyvtárszakmai szempontból jól működik, az országban az elsők között sikerült lépést tartania az információtechnológiai szféra gyors fejlődésével, és megőrizte országos és nemzetközi státuszát (Engel 1996). Kiemelkedő jelentőségűek a különgyűjteményei, amelyekben a nemzeti kulturális örökség részét képező és tudományos szempontból is fontos unikális hagyatékokat, kéziratokat és könyvritkaságokat őriznek. Aggasztónak találta viszont a visszaesést a gyarapítás különböző formáiban (mind a könyvvásárlás, mind a folyóirat-előfizetés visszaesett, a cserekapcsolatok zsugorodni kezdtek), és a gazdasági helyzetet tekintve kénytelen volt megállapítani, hogy a könyvtár csődközeli állapotba került („Javaslat...” 1997). Engel Pál megfelelő anyagi feltételek biztosítása nélkül nem vállalta a könyvtár vezetését. Végül 1997. szeptember végéig maradt a könyvtár élén, kidolgozta a könyvtár fejlesztési koncepcióját, amelyet a későbbiekben részben figyelembe vettek.

A könyvtári konszolidációt Náray-Szabó Gábor, az MTA főtítkárhelyettese hajtotta végre. Meghozta a bérköltség csökkentésére vonatkozó drasztikus intézkedést, a bérköltség arányát legfeljebb 50%-ban határozta meg a teljes költségvetésben, így közel húsz munkatárstól meg kellett válni. A felszabaduló összeget viszont állománygyarapításra és fenntartásra lehetett fordítani. Két évvel később aztán az MTA jelen-tősen meg tudta emelni a könyvtár költségvetési keretét.

Náray-Szabó Gábor főtítkárhelyettesi mandátumának lejártáig, 1999. május 4-ig elnöki megbízottként irányította a könyvtárat. 1998-ban kiírták ugyan a főigazgatói pályázatot, de megfelelő jelöltet ekkor sem találtak. A könyvtárügy innentől háttérbe

került az MTA vezetése számára. Az Akadémiai Könyvtár szakmai felügyeletére hivatott Könyvtári Bizottságot az 1999-től 2002-ig tartó hároméves ciklusban meg sem alakították. A 2002-től 2005-ig tartó időszakban a testület újjáalakult ugyan, de csak két alkalommal ülésezett.

Háttérben

Engel Pál távozásától 2006-ig Domsa Károlyné (1943–2014) vezette az intézményt mindvégig főigazgató-helyettesi beosztásban, ami természetesen korlátozta vezetői mozgásterét. (Azután sem lett megbízott főigazgató, hogy a főtítkárhelyettesi felügyelet megszűnt.) Hozzáértéséhez, tapasztalatához és vezetői rutinjához nem fért kétség, a hazai könyvtárügynek mind Magyarországon, mind külföldön jól ismert, tekintélyes személyisége volt. Vezetése alatt minimális módosítással mindvégig megmaradt a könyvtár 1998-ban kialakított struktúrája. A Főigazgatói Titkárság és a Gazdasági Osztály mellett hat szorosabb értelemben vett könyvtárszakmai osztály (Szerzeményezési Osztály, Nemzetközi Csere Osztály, Katalogizáló Osztály, Olvasószolgálati Osztály, Folyóirattár, Könyvtárgépesítési és Számítóközpont), két különgyűjtemény (Keleti Gyűjtemény, Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye), valamint az Akadémiai Levéltár, a Lukács Archivum és Könyvtár (2006. július 1-jétől a Filozófiai Intézetbe került) és a Tudományelemzési Szolgálat jelentették a könyvtár nagyobb (osztályszintű) szervezeti egységeit.²

Az állománygyarapítás fő forrásait a könyvtár korai időszakához hasonlóan változatlanul a vétel, csere, ajándék, köteles példány és a saját kiadványok jelentették. A főbb költségvetési tételeknek a konszolidáció idején megállapított helyes arányát (a személyi kifizetések összességében maradjanak 50% alatt, a gyarapítási költségek aránya 25-30% legyen) 2002-ig sikerült tartani. A 2002. évi közalkalmazotti béremelés jelentősen javított ugyan a közgyűjteményi dolgozók bérvizsonyain, az intézmény költségvetését azonban aránytalanul megterhelte.

Az 1990-es években a központi könyv- és folyóirat-olvasó, valamint a különgyűjtemények olvasótermei szinte állandóan megteltek, az ezredfordulóig évről évre többen látogattak el a könyvtárba. A beiratkozott olvasók száma megközelítette, sőt 1999-ben és 2000-ben meg is haladta a 12 000 főt, elmondható tehát, hogy a könyvtárat maximálisan kihasználták az olvasók. Mindennapos jelenség volt, hogy egy-egy olvasótermi helyre várakozni kellett. A helyek kiosztásakor az akademikusokat, a tudományos kutatókat és a PhD-ösztöndíjasokat soron kívül fogadták és szolgálták ki. Tudományos fokozat és foglalkozás alapján az olvasók legnagyobb csoportját az egyetemi hallgatók adták, arányuk 2000-ig a központi olvasóteremben, a folyóirat-olvasóban és a Keleti Gyűjtemény olvasótermében kb. 60%-ot tett ki. A Kézirattárban valamivel kisebb, 37-38% volt az arányuk. Az olvasóforgalom 2001-ben látványosan,

² A Tudományelemzési Szolgálat 2001-től átkerült az MTA Kutatásszervezési Intézetébe.

több mint 2000 fővel csökkent az azt megelőző évhez képest. Ez a csökkenő tendencia napjainkban is megmutatkozik (különösen súlyos volt a koronavírus-járvány idején). Az okok között nemcsak az olvasói szokások megváltozását említhetjük, hanem az Akadémiai Könyvtár szakmai profiljának bővülését és módosulását is sejthetjük.

A gyorsan fejlődő technikai feltételrendszerrel a könyvtárnak is lépést kellett tartania anyagi és szakmai lehetőségeihez mérten. Kihívást jelentett az Aleph éppen aktuális verziójára való átállás, 2001-ben tért át a könyvtár az új, grafikus felületű Aleph 500 integrált rendszerre. Állandó feladatot jelentett a más nagy könyvtárakkal való együttműködés, konzorciumok alakítása, pályázatok bonyolítása. 1997-ben 15 magyar egyetemmel és szakkönyvtárral közösen egyesületi tömörülésben megindult a Magyar Országos Közös Katalógus (MOKKA) program.

A működés új irányai

Domsa Károlyné nyugdíjba vonulásával pályázat útján Náray-Szabó Gábor kémikus-professzor nyerte el a főigazgatói posztot. Habár ő nem a bölcsészettudományok területéről érkezett, ami illeszkedett volna a könyvtár gyűjtőköri profiljához, az Akadémiai Könyvtárban szerzett korábbi irányítási tapasztalatai, valamint később a Könyvtári Bizottságban végzett munkája alapján széles körű ismeretekkel rendelkezett a könyvtárról. Mellette a főigazgató-helyettesi feladatokat Téglási Ágnes tapasztalt könyvtáros szakember látta el, aki az Oktatási Minisztériumból érkezett, ahol ő dolgozta ki az Elektronikus Információs szolgáltatás Nemzeti Program tervezetét.

Az új vezetésnek nem volt könnyű a helyzete. A könyvtár szűkös anyagi lehetőségei miatt nagyobb fejlesztésekre nem volt mód, sőt ismét megszorításokkal kellett szembesülni. A nemzetközi trendeket is figyelembe véve, a hagyományos könyvtári szolgáltató szerep megtartása mellett az Akadémiai Könyvtár kulturális központ jellegét erősítették meg: elindult az *Agora* program, és valós vagy a könyvtár honlapjáról elérhető virtuális kiállítások sorát készítették el, amelyeken bemutatták a könyvtárban található különleges és egyedi gyűjteményeket, dokumentumokat, tárgyakat, vagy megemlékeztek a magyar tudományosság kiemelkedő alakjairól (Tematikus szám. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* 2013). 2010-ben a Magyar Minőség Társaság és a Magyar Tartalomipari Szövetség Magyar Minőség Portál Díjban részesítette az Akadémiai Könyvtár honlapját.

Az MTA vezetése 2011-ben jelentős mértékben átalakította a teljes akadémiai intézethálózatot. A változások a könyvtárat is erőteljesen érintették, szervezeti struktúrája új osztályokkal, tevékenységi köre új feladatokkal bővült. Visszakerült a könyvtárhoz a Lukács Archívum a Tájékoztatási az Olvasószolgálati Osztályhoz tartozó külön-gyűjteményként, és a könyvtárba olvadt be a megszüntetett Kutatásszervezési Intézet két részlege is: a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) Koordinációs Iroda, valamint a Tudománypolitikai és Tudományelemzési Osztály (TTO). A 2012. március 29-én hatályba lépő 1079/2012. számú kormányhatározat pedig úgy rendelkezett, hogy a Magyar Tudományos Akadémia az Akadémiai Könyvtár közreműködésével

lássá el az Elektronikus Információs szolgáltatás Nemzeti Program működtetését. Ezekből az országos volumenű információtechnológiai feladatokból adódott, hogy a könyvtár nevét is megváltoztatták az új szerepkörhöz igazodva. Hivatalos elnevezése 2013. január 1-jétől Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ lett. Amikor 2013 nyarán Monok István művelődéstörténész, könyvtáros, az OSZK korábbi főigazgatója átvette a könyvtár vezetését, kiemelt fontosságú feladatai közé tartozott a két országos közfeladat folyamatos magas színvonalú teljesítése, a szükséges informatikai rendszerek működési feltételeinek garantálása és az országos tudománypolitikai intézmények számára adat- és információs szolgáltatások nyújtása.

Az országos tudományosság szolgálatában

Az országos tudományos publikációs adatbázisnak, az MTMT-nek már voltak előzményei az MTA-n, az ezredforduló után két publikációs adattárat is létrehoztak, elsősorban a tudományos teljesítmény értékelésének megalapozása érdekében. Az egyik a 2001-ben megalapított Magyar Tudományos Akadémia Tudományos Publikációs Adattára (rövidítve ATPA vagy TPA), amely az akadémiai kutatóhelyek publikációit gyűjtötte 1992-től strukturált, ellenőrzött formában, a másik a 2003-ban életre hívott MTA Köztisztületi Publikációs Adattár (KPA), amely egyéni adatszolgáltatás útján gyűjtötte az Akadémia köztisztületi tagjainak publikációit és az idézettségükre vonatkozó adatokat (Adománné Zolnai–Zolnai 2010). Ez utóbbi adatbázis működésének alapján 2009 nyarán alakult meg az MTMT mint országos adatbázis öt alapító szervezet (Magyar Tudományos Akadémia, Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, Magyar Rektori Konferencia, Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok [OTKA], Országos Doktori Tanács) és 18 törzstag felsőfokú intézmény közreműködésével. A program az első években TÁMOP- (Társadalmi Megújulás Operatív Program) projektként működött, majd 2015-től az akadémiai törvény módosításával az MTA országos közfeladata lett az Akadémiai Könyvtár keretein belül a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) éves támogatásával. Programozási háttérét kezdetektől fogva a SZTAKI (Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézet) biztosítja. A hatalmas adatmennyiség kezelésére készített szoftvert a felhasználói igények figyelembevételével időnként meg kell újítani, jelenleg az MTMT3 szoftver bevezetését készítik elő. Az adatbázis kötelező jelleggel tartalmazza a közpénzen végzett kutatások eredményeit, valamint az önkéntes adatszolgáltatás adatait. Az MTMT-hez napjainkra már 210 intézmény és mintegy 87 000 szerző csatlakozott, és közelítőleg 2,7 millió közlemény adatait tartalmazza. Egyedülálló nemzeti bibliográfiai adattár, amely számos területen felhasználható hiteles és ellenőrzött adatokat tartalmaz.

Az EISZ Titkárság az első években az Igazgatóságon belül működött két munkatárssal, a főigazgató-helyettes irányításával. A megnövekedett és összetett feladatok miatt 2016-tól önálló osztály lett, majd 2020-ban igazgatósággá alakult. A program nemzeti licenc vásárlásával hozzáférést biztosít tudományos és közművelődési elektronikus adatbázisokhoz. Éves elszámolási rendszer szerint költségvetési támogatásban

részesül, amelyet pályázati formában a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal fejezetéből kap meg. A támogatás mértéke 2012-ben 1,426 milliárd Ft volt, 2024-ben azonban már több mint harmadával több, 1,95 milliárd Ft. A 132 tagintézmény 5,37 milliárd Ft-tal egészítette ki a program finanszírozását. Harmincnégy határon túli intézmény pedig a magyar nyelvű tartalmakhoz férhet hozzá. A tagintézmények által közzétett országos nyílt tudomány kezdeményezéssel (Open Science) a program kiemelt figyelmet fordít a nyílt hozzáférés (open access) minél szélesebb körű biztosítására annak érdekében, hogy a friss tudományos eredményeket hozzáférhetővé tegye minden érdeklődő számára, és növelje a magyar kutatási eredmények, publikációk láthatóságát.

Messze túlmutat a könyvtár és az MTA keretein a TTO tevékenysége is. Az osztály munkatársai részt vesznek olyan hazai és nemzetközi együttműködésekben és kutatási projektekben, elemzések és tanulmányok készítésében, amelyek szolgáltatási és kutatási alapfeladataikat érintik: bibliometriai elemzéseket készítenek, kutatási pályázatok tudományostevékenység-értékelési rendszerét dolgozzák ki, publikációs trendeket térképeznek fel, globális egyetemi rangsorok dinamikáját elemzik. Az osztály kiemelt feladata elemzői szolgáltatások végzése mind az MTA vezetői és testületei számára, mind az országos szakpolitika képviselői és döntéshozói (például szakminisztériumok, Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal) informálására. 2019-ig, tehát amíg a kutatóhálózat az MTA-hoz tartozott, évente elemezték az akadémiai kutatóhelyek publikációs eredményeit és tudományos teljesítményét az MTA közgyűlési beszámolója számára. (Felkérésre elkészítik ugyanezeket az elemzéseket a mindenkori utódintézmény számára is.) Különösen érdekes és tanulságos az osztály MTA Életpálya Monitor című programja, amely elemzi és értékeli a pályakezdőtől a posztdoktori kutatóig terjedő akadémiai támogatási típusok (Lendület Program, MTA Posztdoktori Kutatói Program, Bolyai János Kutatási Ösztöndíj, illetve az MTA fiatal kutatói álláshelyek) hasznosulását és hatását, illetve vizsgálja a támogatást elnyert kutatók életpályáját és tudományos teljesítményét.

Digitális könyvtár építése

2009-ben az OTKA és az Akadémiai Könyvtár együttműködésében létrejött egy tudományos repozitórium, a REAL (Repository of Academy's Library), amely kezdetben csak a pályázati zárójelentések tárhelyéül szolgált, ám hamarosan újabb gyűjteményekkel gazdagodott. Mára a repozitóriumban fellelhető közel 300 000 rekord nyolc gyűjteményben oszlik meg, a kutatási zárójelentések (REAL), a PhD-disszertációk (REAL-PhD), az MTA doktora címért beadott dolgozatok (REAL-D), a folyóiratok (REAL-J) és a digitalizált könyvek (REAL-EOD) mellett jelentős tartalommal bővültek az MTA KIK különgyűjteményeihez tartozó digitalizált kéziratos és nyomtatott művek tárhelyei (REAL-Ms és REAL-R) és a képek (REAL-I). A digitalizált anyagok jelentősége már a járvány idején megmutatkozott, és a dinamikusan fejlődő adatbázis iránti növekvő érdeklődést jól mutatják az elmúlt év keresési adatai: közel 10 000

regisztrált felhasználó, 5,7 millió letöltés. A repozitórium tárhelyet biztosít a nyílt hozzáférésű publikációk számára is, és hosszú távú cél, hogy az MTMT-ben található publikációs adatok összekapcsolódjanak a repozitóriumban elhelyezett teljes szöveggel, létrehozva ezzel a magyar tudományos művek digitális könyvtárát.

Az Akadémia tagjainak publikációit fennállása óta gyűjtötte az Akadémia, az akadémikus-bibliográfia készítése pedig 1960 óta feladata a könyvtárnak. E kezdeményezések folytatásának tekinthető a 2015 óta épülő *Akadémikus* honlap („Akadémikusok...”), amely az MTA valamennyi rendes tagjának, levelező tagjának, igazgatósági tagjának és külső tagjának publikációs adatait gyűjti (a tiszteleti tagok válogatva szerepelnek az adatbázisban). E digitális gyűjtemény évről évre folyamatosan gyarapodik, 2024 végén 749 akadémikus profilja volt látható rajta, és 10 223 közlemény teljes szöveggel volt elérhető.

A továbbfejlődés irányai

Az MTA KIK ma is kiemelt jelentőségű tudományos szakkönyvtár, az ország egyik legnagyobb könyvtári állományegyüttesével. A könyvtárhasználat fejlődéséhez kiemelt fontosságú a fejlett informatikai rendszerek beszerzése és használata, ezért 2025-ben a könyvtár az Aleph integrált könyvtári rendszerről az Alma felhőalapú könyvtári platformra állt át, amely korszerű technikai alapot biztosít a következő időszakban.

Könyvtárunk tevékenységi köre jelentősen kibővült hagyományos feladatai ellátása mellett, de ez nem jelenti ezek háttérbe szorulását. A könyvtár büszke régóta fennálló speciális egységeire, amelyek gyarapodása és gazdagodása jelentős mértékben az Akadémia iránti tiszteletnek köszönhető (gondoljunk csak nagy íróink hagyatékaira, híres orientalistáink és mecénásaink adományaira). A Kézirattárban és a Keleti Gyűjteményben őrzött unikális gyűjtemények, könyv- és iratanyagok, tárgyi emlékek a nemzeti, sőt nemzetközi kulturális örökség részét képezik, különös érdeklődésre tartanak számot. Rendszerezsek a látogatói csoportok, a könyvtár munkatársai évente számos bemutatót tartanak. A Keleti Gyűjtemény sok, esetenként magas rangú külföldi látogatót is fogad a világ számos országából, különösen Ázsiából. Szintén túlmutat a könyvtár alaptevékenységén az Akadémiai Levéltár, amely a Magyar Tudományos Akadémia 1950 óta keletkezett teljes iratanyagát gyűjti és kezeli, beleértve a kutatóhálózatot is, és az MTA második világháború utáni történetének megkerülhetetlen dokumentumtára.

A könyvtár kulturális tevékenységének erősítése a jövőben is fontos lesz. Ennek egyik megjelenési formáját jelentik a kiállítások: kincseink bemutatása szakszerűen és esztétikusan kialakított valós és virtuális tárlatokon, hogy a szélesebb közönség is megismerje értékeinket, múltunkat, nagyjainkat. Hasonlóan fontos a könyvkiadási tevékenység további fenntartása. Több nagy múltú sorozatot gondoz a könyvtár (például A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei; A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai; Oriental Studies –

Keleti Tanulmányok; Oriental Manuscript in the Library of the Hungarian Academy of Sciences; Informatika és Tudományelemzés), emellett megjelentet számos, könyvtárhoz kapcsolódó kiadványt is, legyen az tudományos mű vagy hasonmás.

A könyvtár számára a jövőben is kiemelt fontosságú az együttműködés mind a hazai, mind a nemzetközi könyvtárszakmai szervezetekkel. Az MTA KIK tevékeny tagja az egyik legismertebb európai könyvtári szervezetnek, a LIBER-nek (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche), amelynek több mint 420 európai egyetemi, nemzeti és szakkönyvtár alkotja tagságát. Kiemelkedő esemény volt a könyvtár történetében, hogy a LIBER éves konferenciáját 2023. július 5–7. között Budapesten szervezte meg. Az együttműködések szélesebb látókört biztosítanak a könyvtári világ fejlődési irányainak megismeréséhez, egyúttal lehetőséget nyújtanak az Akadémiai Könyvtár kincseinek bemutatására. Ennek egyik kiemelkedő példája a „Magyar felfedezők Dunhuangban” címmel 2018-ban a kínai Dunhuang városában nyílt tárlat Széchenyi Béla és Stein Aurél Keleti Gyűjteményben őrzött anyagából.

A könyvtár közfeladatai révén az országos kutatótámogatás központja, munkája során igyekszik figyelembe venni a tudományos közösség igényeit, és folyamatosan fejleszti szolgáltatásait. A nemzeti tudományos bibliográfia fenntartása és építése, valamint a külföldi és hazai elektronikus tartalmak biztosítása mellett a tudományos kommunikáció újabb irányának, a nyílt tudomány mozgalomnak (Open Science Movement) is előmozdítója.

Az Akadémia Arany János utca 1. szám alatti könyvtárrá alakított épülete 1988 novemberében nyílt meg az olvasóközönség számára. Noha időközben részleges modernizáció történt, az egykor oly korszerű könyvtári épület három és fél évtized elteltével ismét megújításra vár. Készültek felújítási tervek, köztük olyan, amely a székházat és a könyvtárárpületet átjárhatóvá tenné, és olyan is, amely kisebb változásokban gondolkodott. Bármelyik terv valósul is meg, az Akadémiai Könyvtár jövője szempontjából kardinális kérdés a mostanra elavult könyvtárárpület megújítása, olyan új, korszerű környezet kialakítása, amely illeszkedik a megváltozott feladatokhoz, ugyanakkor vonzó a könyvtár használói számára, hogy újra szívesen érkezzenek a látogatók.

Irodalomjegyzék

- Adománné Zolnai Dóra – Zolnai László (2010). „Quo vadis, tudományos publikációs adattár?”. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* 57/5, 179–195.
- „Akadémikusok. A Magyar Tudományos Akadémia tagjai”. MTA KIK (letöltés 2026. márc. 21.). <https://akademikus.mtak.hu/>.
- Az *Akadémiai Értesítő* 1988–2024 közötti számai.
- Az *Akadémiai Könyvtár éves jelentései* (1988–2024). https://real-eod.mtak.hu/view/series/Magyar_Tudom=E1nyos_Akad=E9mia_K=F6nyvt=E1ra_=E9vi_jelent=E9sei.html.
- Engel Pál (1996). „Jelentés a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának helyzetéről, 1996. november 11.” Kézirat, 9, MTA KIK Akadémiai Levéltár, 215, 757. https://real-j.mtak.hu/view/journal/Akad=E9miai_K=F6zl=F6ny_=2F_Akad=E9miai_=C9rtes=EDt==0151.html.

- „Javaslat az Akadémiai Könyvtár pénzügyi helyzetével kapcsolatos intézkedésekre” (1997). Összeállította Harmathy Attila, Engel Pál, Csomó István. Budapest, 1997. szeptember 11., 1, MTA Levéltár.
- Kónya Sándor (1994). „...»Magyar Akadémia állíttassék fel«... Akadémiai törvények, alapszabályok, ügyrendek 1827–1990”. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának közleményei 32/107. Budapest: MTAK.
- Molnár Andrea (2022). *Megőrizni és megváltoztatni. A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény, a hozzá kapcsolódó alapszabály, ügyrend és módosításai, 1994–2022.* A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának közleményei 46/121. Budapest: MTA KIK.
- „Tematikus szám az MTA Könyvtár és Információs Központról” (2013). *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* 60/4.